

Munich Personal RePEc Archive

Inflation and distribution of income in Ukraine

Irina Filippova and Victor Sumcov

Vladimir Dahl East-Ukrainian National University

2011

Online at <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/47501/>

MPRA Paper No. 47501, posted 10. June 2013 14:53 UTC

ІНФЛЯЦІЯ І ПЕРЕРОЗПОДІЛ ДОХОДУ В УКРАЇНІ

В умовах високого ступеня зносу основних засобів, недостатності інвестицій в основний капітал і жорсткої залежності економіки України від цін на енергоносії домінуючим видом інфляції в Україні залишається інфляція витрат. Метою статті є дослідження інфляції як процесу перерозподілу доходу між учасниками суспільного відтворення і аналіз впливу стримуючої державної політики на ринок праці.

***Ключові слова:** Інфляція витрат, доходи населення, крива Філіпса, економічне зростання, дефіцит бюджету, непряме оподаткування.*

Постановка проблеми. Інфляція – складний феномен, в результаті якого відбувається перерозподіл майна і доходу між суб'єктами національної економіки. Соціальні наслідки інфляції полягають в зниженні питомої ваги доходів фактору «праця» у ВВП, зниженні рівня життя більшої частини населення. У такій ситуації найбільш небезпечним є зростання непрямих податків, або податків на споживання, які збільшують непропорційність розподілу доходу, підсилюючи і без того хворобливі соціальні наслідки інфляції.

Проте інфляція не є головною проблемою економіки України, більш того – вона є швидше симптомом, що свідчить про наявність проблем. В процесі боротьби з цим «симптомом» може відбуватися ослаблення загального «імунітету» економіки до впливу внутрішніх і зовнішніх чинників руйнівного характеру.

Точна діагностика причин інфляції і оцінка впливу кожної з цих причин на рівень цін в економіці є необхідною умовою вироблення коректної стабілізаційної політики держави, орієнтованої на соціальний прогрес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню причин та наслідків інфляції, моделюванню, прогнозуванню і обґрунтуванню методів її регулювання присвячені наукові праці О.А. Булавіної, А.С. Гальчинського, В.М. Геєця, С.Д. Дзюбика, Б.Є. Кваснюка, О.М. Мельника, В.С. Найдюнова, О. І. Петрика та інших. Проблеми ринку праці і соціально-трудова відносин знаходяться в центрі уваги таких українських учених, як Амосов О.Ю., Колот А.М., Грішнова О.А., Бандур С.І., Заяць Т.А. і ін. Проблеми трудової міграції в Україні розглядаються в роботах Прібиткової І. М., Рязанцева С.В., Дронь Є.В., Шапошнікової О.М. та ін. Але незважаючи на певні

досягнення в теорії і практиці монетарного управління інфляційним процесом, проблема впливу стримуючої державної політики на ринок праці і перспективи економічного зростання продовжує залишатися недостатньо дослідженою.

Метою статті Метою статті є дослідження інфляції як процесу перерозподілу доходу між учасниками суспільного відтворення і аналіз впливу стримуючої державної політики на ринок праці.

Матеріали та результати дослідження. Ринок праці є фундаментом національної економіки, а трудові ресурси – тією основою, без якої її функціонування припиняється, втрачається мета її існування і рушійна сила розвитку. Таким чином, ринок праці не рівнозначний іншим елементам економічної системи, гнучкість яких дозволяє достатньо швидко відновлювати порушену рівновагу. Стиснення ринку праці в результаті зміни кон'юнктури відбувається значно швидше, ніж його відновлення і розширення. Інвестиції в людський капітал, накопичувані десятиліттями, можуть бути утилізовані протягом декількох років, а іноді – місяців. Висока мобільність людського капіталу в умовах глобалізації забезпечує ще більшу гнучкість ринку праці у бік його стиснення.

Ринок праці відображає найгостріші суперечності соціальної системи і тому є найчутливішим до інституційних зрушень. Процеси, що відбуваються на ринку праці, визначають довгострокові перспективи економіки, що виводить на перший план проблему його стабілізації і ефективного регулювання.

Інфляція дестабілізує ринок праці за рахунок перерозподілу доходу від чинника «праця» до чинника «капітал»; проте некоректна антиінфляційна політика відображається на ринку праці в Україні в значно більшому ступені, посилюючи і без того критичну ситуацію. Виникає питання пріоритетності антиінфляційної політики в сукупності заходів по стабілізації економіки з погляду основних цілей її функціонування.

По-перше, слід відповісти на питання, чи допустимо мету функціонування економічної системи розглядати у відриві від цілей соціальної системи. Якщо для зниження темпів інфляції принести в жертву не споживача взагалі, а конкретного, найуразливішого споживача, чий дохід утворюється з єдиного джерела – оплати його праці, то чи завтра чисельність і якісний склад трудових ресурсів відповідатиме потребам економіки?

По-друге, перш, ніж проводити політику, направлену на обмеження сукупного попиту, потрібно чітко встановити, чи є основною причиною зростання цін в Україні зрушення кривої споживчих витрат. Представляється достатньо очевидним, що в Україні домінує інфляція витрат, обумовлена високим ступенем зношеності основних засобів і високою енергоємністю економіки. У таких умовах зростання світових цін на

енергоносії буде стійким і могутнім інфляційним чинником, проти якого безсилі монетарні методи боротьби і жорсткий тиск на сукупний попит. Більш того, зниження сукупного попиту в таких умовах неминуче приводить до зростання витрат виробників і зниження інвестиційної активності.

По-третє, потрібно адекватно оцінити «внесок» державного регулювання в інфляційні процеси. Різке збільшення обсягів грошової маси на фоні зниження обсягів виробництва в результаті масштабного рефінансування комерційних банків в 2008 р. є черговим проявом безсистемного підходу до економічного регулювання, коли ліквідація банківської кризи обходиться ціною неймовірного інфляційного навантаження на всю національну економіку. Але це одноразовий інфляційний імпульс, на відміну від перманентної причини інфляції витрат, хоча наслідки такого імпульсу мають довгостроковий характер. Ще однією причиною інфляції в Україні є стабільно зростаючий дефіцит бюджету, який сам по собі є слідством цілого ряду причин, серед яких, разом із зростанням масштабів нелегальної економіки і скороченням надходжень імпортного мита, далеко не останнє місце займає стиснення ринку праці в результаті трудової міграції, що неминуче приводить до зниження обсягів надходження прямих податків до державного бюджету.

Що до інфляції попиту, то неврахованим неціновим чинником є нересторований обсяг міграційного капіталу, який, за оцінкою А. Гайдуцького, складає більше 21 млрд. долл. США. Проте масштаб впливу цього чинника не зіставимо ні з одним з раніше перерахованих зважаючи на високу граничну схильність до імпорту (рис. 1).

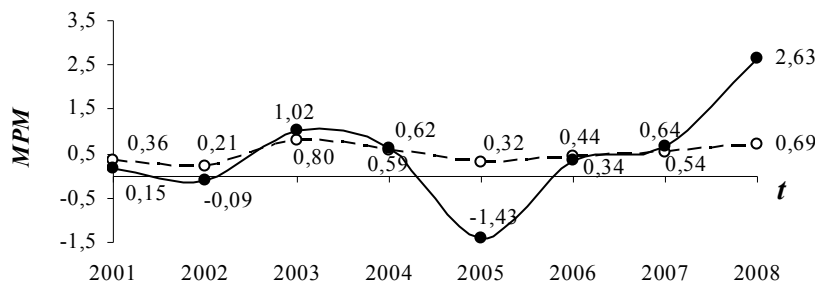

Рис. 1. Динаміка граничної схильності до імпортування (*MPM*) в Україні (пунктирною лінією показана динаміка реальних значень)

Тиск на сукупний попит шляхом оподаткування споживання в існуючих реаліях є наслідком неправильної оцінки причин інфляції. Зростання непрямих податків збільшує непропорційність розподілу доходу, а так само його перерозподіл від основної частини населення на користь крупного капіталу через корупційний механізм відшкодування ПДВ, тим самим критично посилюючи ситуацію на ринку праці, але не приводить до зниження рівня цін в економіці.

По графіках рис. 2 (2000–2007 рр.) можна помітити, що обсяг надходжень до державного бюджету податків на виробництво і імпорт ($T^{indirect}$) значно перевищує обсяг надходжень прямих податків (T^{direct} – податки на доходи і майно). Гранична ставка непрямих податків в два рази вище за граничну ставку прямих податків, тобто чітко позначилося зростаюче домінування непрямого оподаткування.

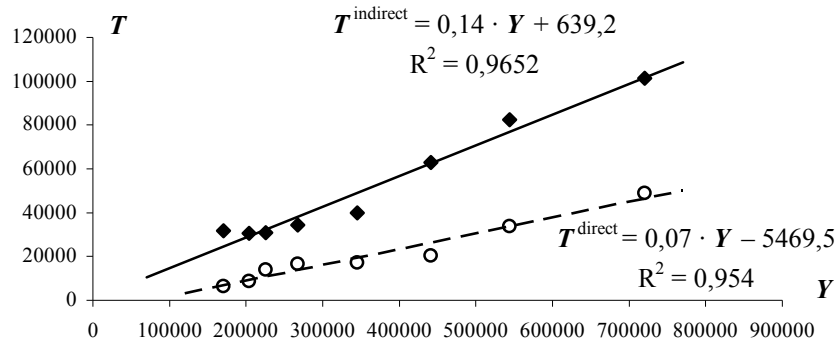

Рис. 2. Динаміка обсягів податкових надходжень непрямих ($T^{indirect}$) і прямих (T^{direct}) податків в Україні

Таким чином, податковий тягар все більшою мірою «перекладається» на якнайменше забезпечені верстви населення, посилюючи наслідки інфляції. Інфляційний податок, перерозподіл доходу в результаті інфляції і непряме оподаткування створюють загрозу процесам відтворення трудового потенціалу країни.

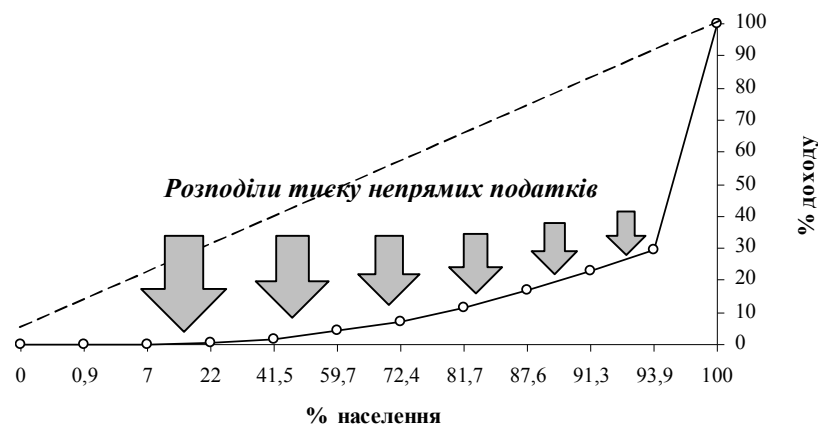

Рис. 3. Крива Лоренца у 2009 р., побудована за даними Держкомстату України

Високе значення граничної схильності до споживання в Україні свідчить в першу чергу про тривале недоспоживання більшої частини населення, оскільки саме витрати малозабезпечених верств населення найбільш чутливі до зміни доходу. З іншого

боку, споживання більшої частини населення найбільш чутливе до зростання непрямих податків (див. рис. 3).

За даними ДПА України, у 2003 році основна частина податкових надходжень була забезпечена платниками, річний дохід яких був у межах 50 тис. грн. (табл. 1).

Т а б л и ц я 1

Відомості про розподіл кількості платників за розмірами річного доходу в 2003 році згідно з даними форми № 8ДР (за станом на 04 серпня 2004 року)

Річний дохід, тисяч грн.		Чисельність платників		Річний дохід групи		Сплачений податок	
від-до	середній	осіб	%*	грн.	%**	грн.	%**
до 5	1,6	17781457	76,7	28279756000	27,1	3427622170	26,0
5-50	10	5312293	22,9	53103293760	50,9	8797828583	66,6
50-500	135,5	95799	0,4	12986006041	12,5	919324987	7,0
500-5000	1147,2	5197	0,022	5962027074	5,7	56078192	0,4
Більше 5000	12585	310	0,001	3901355627	3,7	5710495	0,043
Всього	4,5	23195056	100,0	104232439483	100,0	13206564428	100,0

* від загальної чисельності

** від загального обсягу

Рис. 4 відображає нерівномірність розподілу податкового навантаження залежно від середнього доходу платників у 2003 р.

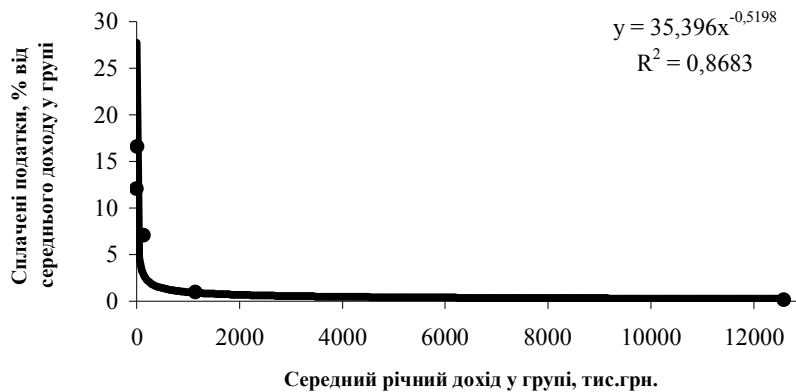

Рис. 4. Зв'язок між середнім значенням доходу у групі платників податків і питомою вагою сплачених податків в доході

Таким чином, збільшуючи тягар непрямого оподаткування, держава свідомо йде на збільшення диспропорцій в розподілі і посилення майнової нерівності. Скорочення витрат бюджету на соціальне забезпечення в таких умовах приведе до значного зниження рівня життя і соціальної мобільності населення.

Для України зв'язок між темпом інфляції і питомою вагою доходів праці і капіталу (рис. 5) свідчить про те, що якщо (за інших рівних умов) темп інфляції перевищить 9 % у рік, то питома вага доходів капіталу (θ) перевищить питому вагу заробітної плати (ω) у ВВП. Згідно побудованої моделі, оптимальний темп інфляції (π) в Україні, при якому спостерігається найбільша питома вага доходів фактору «праця» у ВВП, знаходиться в межах 0–1.2 %. Той факт, що при негативних темпах інфляції ($\pi < 0$) значення питомої ваги доходів праці і капіталу починають зближуватися ($\theta \uparrow$, $\omega \downarrow$) у міру зниження π , свідчить про те, що боротьба з інфляцією в Україні чревата негативними наслідками з погляду оптимального розподілу доходу між факторами.

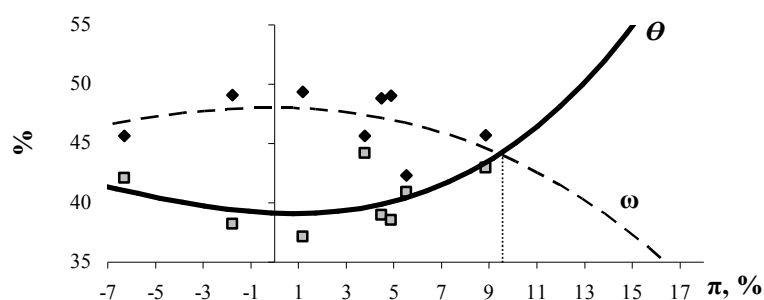

Рис. 5. Зв'язок між темпом інфляції (π) і питомою вагою доходів праці (ω) і капіталу (θ) у ВВП в Україні

На рис. 6 показані короткострокові криві Філіпса для економіки України за періоди: 1997–1999 рр., 2002–2004 рр., 2005–2007 рр. (криві побудовані в припущенні, що повна зайнятість відповідає рівню економічної активності 1996 року, тобто $L^* = L_{1996}^D$).

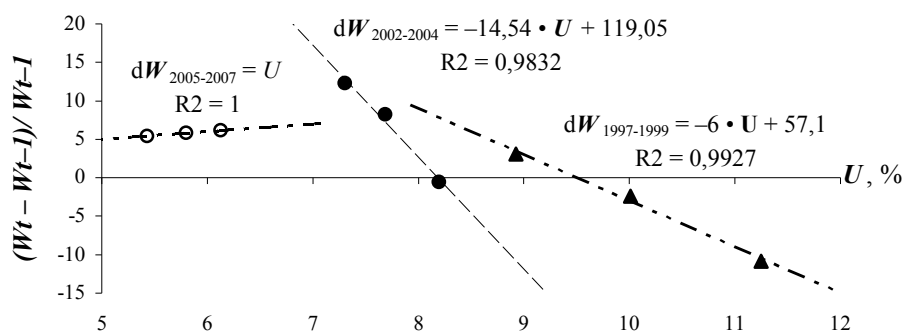

Рис. 6. Зв'язок між річними темпами зростання ставки заробітної плати dW і рівнем безробіття U в короткострокових періодах в Україні

Помітно, що якщо в короткостроковому періоді спостерігається лінійний зв'язок між рівнем безробіття і річними темпами зростання ставки заробітної плати, то в

довгостроковому періоді такого зв'язку не виявляється (всі три криві мають різні кути нахилу, при цьому в 2005–2007 рр. крива має позитивний кут нахилу і коефіцієнт детермінації рівний одиниці). При цьому рівень безробіття в цей період досягає якнайменших значень.

На рис. 7 показана залежність між рівнем безробіття і рівнем цін в економіці України за період 2000–2007 рр.

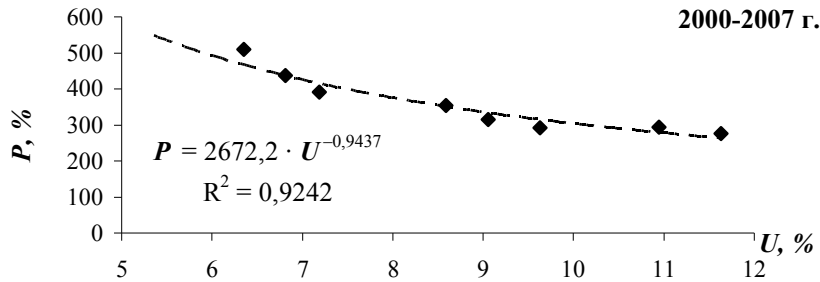

Рис. 7. Модифікована крива Філіпса для економіки України

Для триваліших періодів зв'язок не спостерігається, що підтверджує той факт, що крива Філіпса (модифікована крива Самуельсона–Солоу) описують залежності короткострокового періоду. На рис. 8 криві Філіпса побудовані для короткострокових періодів: 1996–2000 рр., 2001–2004 рр., 2005–2007 рр.

Можна помітити, що в період 1996–2000 рр. в Україні спостерігалось зростання рівня цін на фоні зростання рівня безробіття, тобто в цей період в економіці України крива Філіпса має позитивний нахил, що означає стагфляцію (рис. 8):

$$P_{1996-2000} = 10,34 \cdot U^{1,26}.$$

При цьому зростання рівня безробіття відбувається на фоні зниження чисельності економічно активного населення.

У 2001–2004 рр. крива Філіпса приймає негативний нахил (рис. 8) – безробіття починає знижуватися, а рівень цін в економіці росте. Рівняння Філіпса для цього періоду приймає вигляд (коефіцієнт детермінації рівний 0,657):

$$P_{2001-2004} = 1527,3 \cdot U^{-0,7035}.$$

Значно точніше описується зв'язок між P і U в цьому періоді рівнянням (в цьому випадку коефіцієнт детермінації рівний 0,9969):

$$P_{2001-2004} = 26,83 \cdot U^2 - 549,49 \cdot U + 3093,9$$

Для періоду 2005–2007 рр. (див. рис. 8) модифіковане рівняння Філіпса приймає вигляд:

$$P_{2005-2007} = 26420 \cdot U^{-2,14}.$$

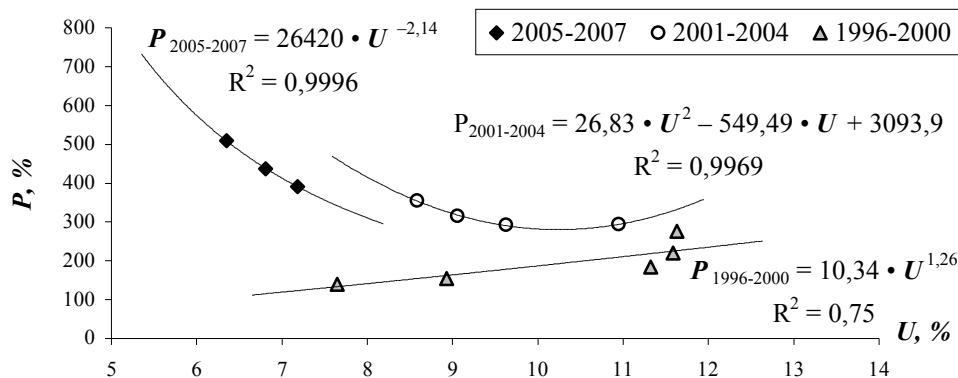

Рис. 8. Криві Філіпса в короткострокових періодах (1996–2000 рр., 2001–2004 рр., 2005–2007 рр.) для економіки України

Якщо повернутися до рис. 6, то можна переконатися, що в період з 1996 по 2000 рр. в Україні спостерігався позитивний зв'язок між рівнем безробіття і інфляції. У цей же період в Україні спостерігалось найзначніше негативне сальдо зовнішньої міграції (рис. 9), що продовжувалося аж до 2005 р., коли зв'язок безробіття і інфляції прийняв чітко виражений зворотний («правильний») характер, а сальдо міграційного потоку стає ненегативним. У перехідний період (2001–2004 рр.) спостерігається нечіткий зв'язок між безробіттям і інфляцією (див. рис. 6), і в той же час відбувається поліпшення сальдо зовнішньої міграції (крива на рис. 9 придбаває позитивний нахил).

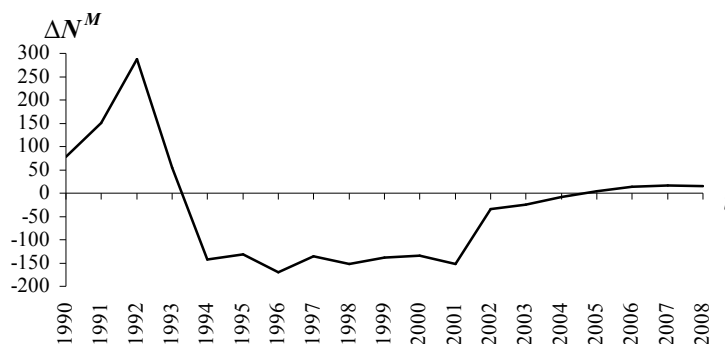

Рис. 9. Динаміка сальдо міграційного потоку (ΔN^M) в Україні

Очевидно, що в умовах відвертості економіки чіткої залежності між інфляцією і безробіттям немає, оскільки зростання безробіття «маскується» значним скороченням чисельності безробітних за рахунок міграції. За відсутності міграції рівень безробіття в Україні у вказаний період (1996–2004 рр.) був би значно вище, і позитивний нахил

кривої на рис. 6 в період 1996–2000 рр. був би крутішим, а негативний нахил цієї кривої в період 2001–2004 рр. – більш пологим.

Висновки. Інфляція витрат в Україні стає все більш серйозною перешкодою на шляху економічного зростання, оскільки обмежувальні заходи НБУ і стримуюча фіскальна політика не можуть забезпечити зниження її темпів, а приводять лише до зниження сукупного попиту і, як наслідок, – рівноважного обсягу ВВП; а це, знову–таки, приводить до зростання витрат виробників і скорочення інвестицій.

До тих пір, поки боротьба з інфляцією на практиці виражатиметься в посиленні податкового преса на споживача, країні не вирватися з «порочного колу» (рис. 10).

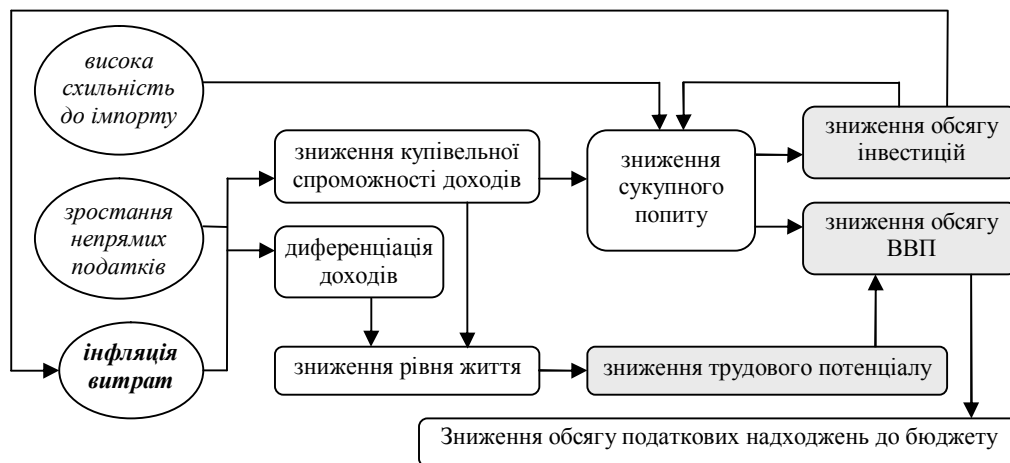

Рис. 10. «Порочне коло» інфляційних процесів в Україні

Основним напрямом державної стабілізаційної політики повинне стати не тільки стимулювання інновацій, фінансування фундаментальних наукових досліджень, упровадження нових технологій, що забезпечить конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку, але і соціалізація економіки, серйозні інституціональні зрушення, підвищення рівня соціальної відповідальності бізнесу і, насамперед, державі, яка дотепер не приділяє уваги проблемам оптимального розподілу доходу і захисту доходів населення від інфляції.

Література

1. Гальчинский А. Стабильность гривни и проблема ее обеспечения / А. Гальчинский // Экономика Украины : полит.-эконом. журн. М-ва економіки, М-ва фінансов України и Нац. Акад. Наук України. — 2004. — N2. — С. 4–11.
2. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання — Харків: Форт, 2000. — 344 с.
3. Геєць В.М. Проблемные вопросы инновационного пути развития экономики Украины / В.М. Геєць // Вісн. Ін-ту економіки та прогнозування. — 2008. — N [1] . — С. 3–10.

4. Кодацкий В.П. Инфляция: влияние на экономику и пути преодоления / В.П. Кодацкий // *Вісник економічної науки України*. — 2005. — №1. — С. 145–147.
5. Найденов В.С. Инфляция і монетаризм. Уроки антикризової політики / В.С. Найденов, А.Ю. Сменковский. — Б.Ц.: „Білоцерківська книжкова фабрика”, 2003. — 352 с.
6. Прибыткова И. М. Миграции и время. Украинский вариант развития // *Постсоветские трансформации: отражение в миграциях* / Под ред. Ж. А. Зайончковской и Г. С. Витковской. — М.: ИТ "Адамант" — 2009. — С. 63–115.
7. Розгортання фінансово-економічної кризи в Україні у 2009 році: негативні наслідки та засоби їх пом'якшення: наук.-аналіт. доп. / Ред.: В.М. Геєць; Ін-т економіки та прогнозування НАН України. — К., 2009. — 159 с.
8. Рязанцев С.В. Трудовая миграция из Украины за рубеж: новые подходы к оценке реальных масштабов // *Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць: Спец. вип.: Матеріали Міжнар. наук.-практ. Конф. «Демократичний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики»*. — Т. 2: Демографічні аспекти регулювання та відтворення трудового потенціалу. — К: КНЕУ, 2006. — С. 24–31.
9. Филиппова И.Г. Макроэкономические модели в реальной экономике / И.Г. Филиппова, В.Г. Сумцов, Г.С. Балахнин. — Луганск: изд-во ВНУ им. В. Даля, 2010. — 630 с.
10. Шапошнікова О.М. Інфляційні процеси в Україні / О.М. Шапошнікова // *Соціальні та економічні проблеми розвитку України, регіонів та підприємств: зб. наук. Праць Донецького державного університету управління*. — Донецьк, 2007. — Т. VIII, вип. 84, серія „Економіка”. — С. 96–107.

Филиппова И.Г., Сумцов В.Г. Инфляция и распределение дохода в Украине // *Вестник Восточноукр. национ. ун-та им. В. Даля* — 2011. — № . — С.

Точная диагностика причин инфляции является необходимым условием корректной стабилизационной политики, ориентированной на социальный прогресс. Доминирующим видом инфляции в Украине остается инфляция издержек. Целью статьи является исследование инфляции как процесса перераспределения дохода между участниками общественного воспроизводства и анализ влияния сдерживающей государственной политики на рынок труда.

Ключевые слова: *инфляция издержек, косвенное налогообложение, распределение дохода, инфляционный налог, общественное воспроизводство, рынок труда.*

Filippova I., Sumcov V. Inflation and distribution of income in Ukraine // *East Ukrainian National University named after Vladimir Dal Bulletin* — 2011. — № 11 (153). — P.

Exact diagnostics of inflation reasons is the necessary condition of correct stabilization policy oriented to social progress. The dominant type of inflation in Ukraine is inflation of expenses. The purpose of the article is to analyse inflation in Ukraine as process of profit redistribution between the participants of public reproduction and to explicate the influence of retentive state policy on a labour market.

Keywords: *inflation of costs, indirect taxation, distribution of income, inflationary tax, public reproduction, labour-market.*

Филиппова Ірина Гаріївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом і економічної теорії Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м.Луганськ)

Сумцов Віктор Григорович – кандидат економічних наук, завідувач кафедри управління персоналом і економічної теорії Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

Стаття подана 12.04.11